Erasmus+ KA210 projektas „Pathways to belonging“

Rekomendacijos dirbantiems su Ukrainos jaunimu

Jaunimo darbuotojams mokytojams treneriams ir veiklų organizatoriams

Šis dokumentas yra atskiras praktinių rekomendacijų rinkinys. Jis remiasi projekto tyrimo analizėje išryškėjusiomis kokybinėmis temomis – ryšiais su vietos bendraamžiais, kalbiniu prieinamumu, neišskyrimu, saugiu santykiu ir nevienodais dalyvavimo poreikiais – bei UNHCR, UNICEF, PSO, Europos Tarybos ir akademiniais šaltiniais. Pasiūlyti konkretūs veiksmai yra įrodymais informuotos praktikos pasirinkimai, kurių poveikį tikslinga tikrinti pačioje organizacijoje.

Tikslinga atkreipti dėmesį, kad tyrime dalyvavo 36 jaunuoliai, atskirų jaunuolių pasisakymai rodo galimus poreikius, tačiau jų negalima laikyti visos grupės pageidavimais.

1. Padėti kurti abipusius ryšius su vietos bendraamžiais

Tyrimo metu paaiškėjo nuostatos, kad jaunuoliai siūlo bendrus renginius ir galimybę dalyvauti vietos jaunimo veiklose; kai kurie tai tiesiogiai sieja su draugų paieška.

Išorinis pagrindas. UNICEF konsultacijos su Ukrainos vaikais Lenkijoje išskiria prasmingo bendravimo su vietos bendraamžiais vertę. OsloMet / NIBR Norvegijos tyrimas rodo, kad vietos veiklos gali padėti kurti kontaktus, tačiau vien dalyvavimas dar negarantuoja artimos draugystės. Pastarojo tyrimo respondentai daugiausia suaugusieji. [1, 2]

- Veiklas planuoti aplink bendrą užduotį, kurioje jaunuoliai iš skirtingų grupių turi lygiaverčius vaidmenis, o ne tik sėdi viename renginyje.
- Naujai atėjusiam dalyviui paskirti vieną sutartą kontaktinį asmenį ar savanorį, kuris paaiškina eigą ir supažindina su grupe; iš anksto pasitikrinti, ar toks palydėjimas jam priimtinas.
- Sudaryti progą pakartotiniams susitikimams: trumpas renginys gali tapti pirmu kontaktu, o tęstinė grupė – santykio kūrimo vieta.
- Po veiklos konfidencialiai paklausti, ar dalyvis turėjo galimybę bendrauti ir ar norėtų grįžti; nevertinti vien dalyvių skaičiaus.

Stebėsena. Fiksuoti grįžtančių dalyvių patirtį ir anoniminį atsakymą į klausimą „Ar šioje veikloje turėjai su kuo veikti ir kalbėtis?“; tai vietinis kokybės rodiklis, o ne įrodytas integracijos poveikis.

2. Išlaikyti pasirinkimą tarp bendrų ir savos bendruomenės erdvių

Tyrimo metu vienas jaunuolis pageidauja daugiau Ukrainos jaunimui skirtų renginių, kiti prašo bendrų veiklų arba nenori būti išskiriami. Šie atsakymai atspindi nevienodus individualius poreikius.

Išorinis pagrindas. UNHCR Integracijos vadove pabrėžiama, kad vaikų ir jaunimo poreikiai skiriasi, todėl jų prasmingas dalyvavimas planuojant veiklas yra svarbus. Europos Tarybos ir Europos Komisijos jaunimo partnerystės vadovas aptaria jaunų pabėgėlių dalyvavimą, tarpkultūrinį mokymąsi ir vietos įtrauktį. [3, 4]

- Skelbti bendras veiklas kaip atviras visiems, bet leisti organizuoti ir jaunuoliams prasmingus ukrainietiškos kalbos, kultūros ar bendrystės susitikimus.
- Nekviesti jaunuolio kalbėti visų ukrainiečių vardu ir nedaryti jo karo patirties privaloma renginio tema.
- Prieš keičiant veiklų formatą aptarti su įvairiais jaunuoliais, ką jiems reiškia „neišskirti“; šio trumpo atsakymo reikšmės negalima nuspręsti už juos.
- Jaunuoliams suteikti realų pasirinkimą kuriant programą: pasiūlyti temas, nuspręsti dėl kalbos ir dalyvavimo vaidmens, pateikti grįžtamąjį ryšį.

Stebėsena. Vertinti, ar buvo keli dalyvavimo būdai ir ar jaunuoliai teigia galėję pasirinkti be spaudimo.

3. Padaryti informaciją ir veiklas prieinamas dar mokantis kalbos

Kai kuriuose tyrimo metu pateiktuose atsakymuose prašoma nepriešiškai reaguoti į vietos kalbos nemokėjimą, padėti išversti ir palaikyti jaunuolio iniciatyvą.

Išorinis pagrindas. UNICEF kalbos apžvalga sieja mokymo kalbą su mokymusi ir bendravimu su bendraamžiais, o gimtosios kalbos palaikymą – su platesne daugiakalbe įtrauktimi. UNHCR 2025 m. Lietuvos tyrimo pranešime matoma kalbos pažanga platesnėje pabėgėlių populiacijoje, bet ji nereiškia, kad kiekvienam jaunuoliui kalbinė pagalba nebereikalinga. [5, 6]

- Kvietimą, laiką, vietą, kainą, registraciją ir svarbiausias taisykles pateikti aiškia kalba; svarbiausią informaciją pagal galimybes pateikti ir ukrainietiškai.
- Veiklos pradžioje žodžiu bei vizualiai paaiškinti eigą; patikrinti supratimą neužduodant viešo egzamino.
- Leisti atsakyti pasirinkta kalba ar mišriai, naudoti vertimą, vaizdines priemones ir porinį darbą, jei pats jaunuolis to nori.
- Sutarus su dalyviu, padėti kreiptis dėl kalbos mokymosi ar konsultacijos; kalbos mokymasis neturi būti išankstinė sąlyga visoms veikloms.

Stebėsena. Trumpas klausimas po veiklos: „Ar supratai, kas vyks ir į ką kreiptis kilus neaiškumų?“ Atskirai fiksuoti, kurioje dalyje informacija buvo neaiški.

4. Kurti saugų santykį ir aiškų pagalbos kelią

Tyrimo metu buvo išsakyta, kad itin svarbu išklausymas, pagarba skirtingai karo patirčiai, emocinio išsekimo pastebėjimas ir pagalba kreiptis į specialistą.

Išorinis pagrindas. PSO psichologinės pirmosios pagalbos gairės apibrėžia žmogišką, praktišką paramą, gerbiančią orumą, kultūrą ir žmogaus galimybes. Jos nėra jaunimo

darbuotojo licencija diagnozuoti ar gydyti. UNICEF konsultacijos Lenkijoje nurodo, kad daliai vaikų reikia psichosocialinės paramos ir saugių būdų išsakyti susirūpinimą. [7, 1]

- Kiekvienas darbuotojas turi žinoti, kas organizacijoje priima pranešimą apie nesaugumą ir kokie yra konfidencialumo ribų bei perdavimo atsakingam specialistui žingsniai.
- Kai jaunuolis pasakoja apie sunkumą, išklausyti nespaudžiant atskleisti karo ar netekties detalių; paaiškinti, ką galima išlaikyti konfidencialiai ir kada būtina pasitelkti atsakingą pagalbą.
- Iš anksto turėti atnaujinamą vietos psichikos sveikatos, vaiko teisių apsaugos ir skubios pagalbos kontaktų sąrašą; neįrašyti konkrečių numerių į bendrą gairę jų nepatikrinus.
- Suteikti privatų būdą išsakyti nusiskundimą dėl patyčių, priešiškumo ar netinkamo suaugusiojo elgesio; reaguoti pagal įstaigos procedūrą.

Stebėsena. Vertinti, ar darbuotojai žino reagavimo kelią, ar jaunuoliai žino saugų kontaktą, ir ar pranešimai apdorojami laikantis konfidencialumo. Nevartoti klinikinių rodiklių be atitinkamos kompetencijos.

5. Atpažinti skirtingus įsitraukimo kelius ir pasiekti mažiau matomus jaunuolius

Tyrimo analizė parodė, kad reguliarus dalyvavimas veiklose ir subjektyvus integracijos jausmas nesutampa visais atvejais. Viename atsakymų derinyje minimas bendravimas daugiausia internetu, kalbos sunkumas ir noras dalyvauti dažniau. Tačiau tai daugiau laikytina individualiu atveju, ne grupės profiliu.

Išorinis pagrindas. UNICEF 2026 m. apžvalga pažymi, kad formalus įrašymas į mokyklą gali egzistuoti kartu su nenuosekliu dalyvavimu ar lygiagrečiu nuotoliniu mokymusi pagal Ukrainos programą. Tai patvirtina poreikį atskirai nagrinėti faktinę dalyvavimo patirtį, o ne spręsti pagal formalų statusą. [8]

- Šalia lankomumo klausti apie galimybę suprasti veiklą, užmegzti ryšį ir prisidėti prie sprendimų.
- Siūlyti mažo slenksčio pirmą žingsnį: trumpą susipažinimą, atvirą užsiėmimą, nuotolinį klausimą apie veiklą ar atėjimą su draugu.
- Individualiai aptarti konkrečias kliūtis – laiką, kelionę, kalbą, kainą, informacijos stoką – neužrašant žmogui „motyvacijos trūkumo“ be pokalbio.
- Skirti dėmesį skirtingam amžiui, naujai atvykusiems, mažiau bendraujantiems ir negalią turintiems jaunuoliams, kartu nesudarant prielaidos, kad kiekvienas jų yra pažeidžiamas.

Stebėsena. Stebėti, kurios kliūtys įvardijamos, ir ar dalyviai, kuriems pasiūlytas kitas įsitraukimo būdas, patys jį laiko naudingu.

6. Įtraukti jaunimą į sprendimus ir tikrinti poveikį

Pagrindas. UNHCR pabrėžia prasmingą pabėgėlių vaikų ir jaunimo dalyvavimą programų kūrime; Europos Tarybos jaunimo darbo gairėse dalyvavimas yra įtraukties dalis. Kadangi projekto apklausos atsakymai nevienodi, sprendimų negalima grįsti vien daugumos įspūdžiu. [3, 4]

- Prieš naują veiklų ciklą surengti trumpą savanorišką konsultaciją keliomis kalbomis ir pateikti 2–3 realius pasirinkimus, kuriuos organizacija gali įgyvendinti.
- Po konsultacijos aiškiai pasakyti, kuris pasiūlymas priimtas, kuris atmestas ir kodėl; neužkrauti jaunuoliams sprendimų, kuriems jie neturi galios.
- Grįžtamąjį ryšį rinkti anonimiškai ir pokalbiu, kad būtų matomi tiek palankūs, tiek kritiški balsai. Neskelbti smulkių demografinių derinių ar atpažįstamų citatų.
- Vertinti pasikeitimą per kelis veiklos ciklus, tačiau nevartoti priežastinio teiginio „veikla pagerino integraciją“, jei nėra tinkamo vertinimo dizaino.

Įgyvendinimo eiga

Laikotarpis	Užduotis	Atsakingi asmenys / patikra
Pirmos 2 savaitės	Peržiūrėti kvietimus, kalbinį prieinamumą, saugumo kontaktus ir turimus partnerių ryšius.	Jaunimo darbuotojas ir atsakingas vadovas; pažymėti spragas.
Per 1–2 mėnesius	Su jaunimu išbandyti vieną tęstinę bendrą veiklą ir vieną jų pačių pasirinktą įsitraukimo formą.	Veiklos komanda; rinkti anoniminį grįžtamąjį ryšį.
Po 3 mėnesių	Peržiūrėti grįžimo, ryšių, suprantamumo ir saugumo patirtis; koreguoti veiklas.	Komanda ir savanoriškai dalyvaujantys jaunuoliai; sprendimų žurnalas.

Toks rekomendacijų taikymo nuoseklumasyrra rekomendacinio pobūdžio, tyrimo metu jos nebuvo išbandytos praktiškai. Pasirinktas priemones reikia pritaikyti darbuotojų kompetencijoms, vietos paslaugoms ir jaunuolių pasirinkimams.

Šaltiniai

[1] UNICEF, Save the Children, Plan International (2023). It is cool here, no doubt about it... but home is home. https://www.unicef.org/eca/reports/it-cool-here-no-doubt-about-it-home-home

[2] OsloMet / NIBR (2024). Settlement, integration and employment under a temporary perspective. https://uni.oslomet.no/ukrainett/wp-content/uploads/sites/1184/2025/01/2024-10.pdf

[3] UNHCR. Integration Handbook: Refugee children and youth. https://www.unhcr.org/handbooks/ih/age-gender-diversity/refugee-children-and-youth

[4] European Commission–Council of Europe Youth Partnership. Step-by-step together: Support, tips, examples and possibilities for youth work with young refugees. https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/-/step-by-step-together-support-tips-examples-and-possibilities-for-youth-work-with-young-refugees

[5] UNICEF (2023). Language promotion and development for Ukrainian refugee children. https://www.unicef.org/eca/reports/language-promotion-and-development-ukrainian-refugee-children

[6] UNHCR, IOM, Lietuvos Raudonasis Kryžius (2026). 2025 m. Lietuvos SEIS tyrimo pranešimas. https://www.unhcr.org/nordic-and-baltic/news/press-releases/integration-ukrainian-refugees-lithuania-continues-show-progress-focus-now-1

[7] WHO, War Trauma Foundation, World Vision International (2011). Psychological first aid: Guide for field workers. https://www.who.int/publications/i/item/9789241548205

[8] UNICEF (2026). Inclusion, learning and resilience. https://www.unicef.org/eca/reports/inclusion-learning-and-resilience